

Rom. 1. 18. Want de toorne Gods wort geopenbaerd vanden hemel over alle godloosheid en ongelegtyghen der menschen also die de waerheid in ongezoghtyheid t'onderhouden. -

Zonder twyfel dat de smekstemmen Gods en Christi elken ziel die niet
beent tegen voor de hoop en vrees voor de toekomende wrede, veltbaar
zijn. Zoo slecht bewogen worden, om het zandpad te verlaten en dat het
vreesde god te kiezen, afschuwde wel weten dat verdorvenis aan het
eerste en eenige blydschap aan het einde van vromen is: de verkrach-
ting van het geweten en het te onderhouden der waerheid in onge-
legtyghen is een der hoofdzaken; beschreven in de tekst. Het doel van
de schryver is om de tegenaardiging des geloofs te wegeleken, te vrye
degen: hij bewyft dat god en heil te vrygeef en onrechtbaar heb-
ben gewanteld by het licht der wet: hij erkent dat den Heiligen enige
kennis Gods was overgebleven in hun binneste, en oft dat is het oock de
scheyning bezeten, ~~dat~~ ze wel alle ontschuldiging beneem doch dat ze
geleest hadden tegen dat licht waarover de toorn Gods geopenbaerd was: -
1/ Hier is dan een ontzagheleke openbaring van goddeliken toorn.
die wort waardiging en wrede Gods is van ontzagheleke beteekenis, de
verdorvenis gevelen die volle beteekenis: In atheistische wijzen, mogende
vrees voor god toorn dwaasheid of een vrucht de onkunde noemen, doch van
der bekeering zal men de dwaasheid beruuden dan men ze wel vreesde. Ziet
hier is de geopenbaerd, in door het licht der natuur want hij eyn geweten
te procederet; en door een hand der tegestande voor zinnighen god, zoo
dat men t'itoren kom niet lochen kan. -

2/ De vreesde dezer openbaring is alle goddeloosheid en ongelegtyghen der men-
schen. - goddeloosheid zonden tegen de eerste lappel van gods wet, het ongodsdien-
ste, leven en verwaadten van godscheut. - ongelegtyghen zonden tegen de
tweedelappel, als bedrog ontucht liegen in andere zonden tegen menschen. daer
is geen einde tegen god of de naasten, t'het onthout gods toorn tegen de zelve tegen
de bedryft. -

3/ En de bekende leden van verwaadte tegen god doet te bedraht worden in een
onderhouden van gods waerheid in ongelegtyghen, de kennis der waerheid des dlij-
den gods werkte op de conscientie, de conscientie ~~doet~~ te het pligt ~~de~~ te
vromen zond: dochter vrygeef de conscientie ~~wordt~~ te vereschreid: n'waerheid
wordt in banding geklusterd onder de heerschappij van t'bedroef, de lust wist
te sterck voor het licht.

4/ Waerde gods is verschonkheleke wilsdoken tegen de gemen die leven in t'and
tegen het licht ende stem van het geweten.

Deze zijn het dwaasste en zullen met dubbeld slagen belogt worden: Omwe-
tenheid kan eenigermede vereschonen: maar wannest het geweten ons be-
strydt in zondige daeden, en wij sloppen onrechten voor hare stem en vrees-
schuwigen, dan is het een schrikkeleke verachten van god ~~met~~ de wet met
gegeven hand: zonden in onwetendheid zynen niet mede te vergeffen.
Laat ons litten. 5. Op het geweten zelve. - 1. Was het licht des gewetens is. 3. Hoe dat
licht het geweten blyft en het een strydt verpoozant. 4. Voorzeden van
zuchtclustrijd. 5. Waaronn de te onderhouden der waerheid in

onze rechtigheid, die overkrachtiging van 't geweten door 't zachtelijk god
voornootskelt.

1. / **Togeweten:** het voordeel des menschen over 't zieleleven gelijkt 't; onder woz-
pen is een godsoordeel. het is een voordeel met verstand en van kracht:
daer toe moet het geweten kennis hebben van gods wet, een register
van zijne handelingen, gedachten, en geheimen des harten, alsook
gezag om te kunnen veroordeelen en te recht van dingen naar de
wet gods, als gods Heide houder nauwelijks op te 't herte des harten. -

Togeweten heeft een hooge en ontzaghelijke magt, het is naast god
orde rijster. de stem van een welingelicht geweten is gods stem.
want het bint of ont bint 't dalin den hemel gebonden of ont bint.
Zijn: ontzag en geveerdzaamheid is menaam het zelve schuldij:
deszelfs verfoestinge. Zyn aller wetet, niets schrikkelijck dan deszelfs
veroordeelingen. behalve het doem vonnis uit jesus mond. Zwinglius zeide
Wat doed ik met lieve Kieren, wat strafzen ik niet lieve dragen, ja
in wat diepte der hel zoud ik niet lieve zinken, dan te getingen tegen mijn
geweten? deszelfs verschrikkingen zijn bitterder dan de doed, hve menig
en verfoer de verwoyging lieve dan te leven onder de verschrikkingen des
Gewetens. het geweten vergeelt en houdt altyd naanteekening; Men die
mogen verlaten, woz vleesch en hart mogen berwiske, het geweten kan en
zal niet begeve. In wanneer het lichamen u begeeft en de doed naedert,
zal zij het ste kate zijn. In wanneer 't vrysprekt en troost wat le-
vest zij een hemel van binnen: meus zo zij veroordeelt wateen nacht
en verdorvening van alle genot e. vernaukt. vanden verdoemden haer
bij het schenden van de wereld van wel zeggen! zekes zij heeft de ver-
tripten de gelastreden, de mattelare in hinnen ke keshulen. opgehouden
met hare verachtende verfoestingen. Togeweten is onze beste vriend
of onze eynde vyand in de wereld.

2. / **Het licht des gewetens:** De ziele is niet en het dunster gelaten door des
zelfs scheppele. Syn 20:27 De ziele des menschen is eene lampje des leys.
Daar is een algemeen natuurlijk redelicht, twelk het zielewoy is, en woz
het wy is van dat zielevermogen het geweten, gods getuynis en 't mensche
tuchtmeester. Dit belaten de heidenen, en sommigen ontdokte e. vedder;
en zagen hun hoopen vrees e. dars gebede. Widius zei gelijck 't mensche
geweten is zo vrees hoopen vrees. - Sommigen hebben dat geweten ont-
zien zelfs tot bescherming van zogenaamde christenen. Een van hen zeide
in de 18te plaats
dat 't geweten of zielewen, verdocht wordende tot een verlagende daed,
en vrees e. zelve vil wanneer e. geemande getingen is. Dit licht stocht
e. chto niet ver. -

3. / **en belicht te dal des luangelijnd schynende lere en in togeweten.**
meus vreesden van het eerste dan zo e. maan alicht vreeschille.
P' 14, 19, 20. 't; maankte jacob zyne voorde. bekend: Wraet zyne in-
settingen en zyne rechten, alsoo heeft 't; geent volke gedaam: en zyne
rechten die e. ken een 't; niet. - De begraving met dat licht wordt
geheten, eene verheffing tot den hemel: en een verlijven van dat licht
zal ze wroepen tot in de diepten der hel. - Niets zierien wij weten vanden
val in Adann noch van de redding in jesus christus. jeh 3:19 dat is het woord
dat het licht is in de wereld, gekomen en de menschen hebben het licht lieve
gehad dan de christenit.

wat zal u troosten tydens door de dood en hantgeren zal voorlezen
opgebroken. Wat zult gy antwoorden, voor de vrouwen te my van
in zelve en anders.

2/ De consciëtie beschuldigt menigmaal van leddige vromheid
/ dat ofschyn men hart en hof, men tracht niet naar gemeenschapsmet
god; alles is slechts haacht van gewoonte of zorg voor goed naam. Daar tui-
gingen van gevoten waer schynen, dandek leggen het gewaas der
helle, doch in ongerechtigheid wort het te ondergehende.

a. men haat de zo schamkelyke naam van Hypocriet te dragen,
van de dwale zond kan men zich niet licht beschuldigen, zwakheid
in oeg men hebben als de beste maar een thypocriet te welen, dat kan
men niet den ken van zich zelve; trotsheid des harte. binnt de
stam niet geweten.

b. hantwerk is te hard werk de ontwendige goetscheit des lichaams
is makkelijck: Daar te lotten of ergens te knielen. Zinor kan weg, maar
maer het harte te verot moedigen en te durt zucken en het te breeken
vanktons wad diepe: Voor god en zyn volk klaast te lotten te wyl
de gedachten kunnen zond zwaren, is makkelijck hij; jowente welke
maer ic de zweren de godachte met een lucht by god aen te
klagen, en de gedachten op god te vestigen, daar droffthet geweten niet
ligt hem, die moei zelykheid overwint het.

c. Eene heimelyke diephijgende goetverlochening burchdelat gewete
te wotkint: als men maer ontvondig aan t menschen oeg
voldoet dan is het wel genoeij indien men maer niet met goet
oeg te doen heeft: het licht des geweten wordt door eene denkere
wolk van Atheisthery overschadend. O arme thypocrite, het
woord leyt u het is niet de plaats maer de geestelikeid die god
in aanmerking neemt. Een thypocriet heeft god in de mond
niet en het hart. Matth die heetke plaats der hal is him deel: de these
zest hij zal ze afscheyde en hundeel zal zyn met de gebruselen.
wan zal zyn wening en kneusing oet stande.

d. De consciëtie dringt tot bekentenies der beledene en bekende
waarheid: in tyden van gewaas van schade en vlesies thoyt het gewete
ten stekken en weyt. Die mij verlochenen zal voor de menschen
ik zal them oek verlochenen voor mijns vader die in de hemelen is.
nawlopende verzoeking van krachten het geweten.

a. Vrees de vrees voor goden is stekker dan de vrees voor
god: liever want mende toorn gods dan die der menschen
men is lus gereed op god barmhertig hert te wopen dan op
die van menschen, en zo is de stem van t geweten ge-
suword in de vrees voor menschen.

b. men want te wot god te zeggigen, anders van men niet
vrees voor woeping, gods beloften zure zandwey, mullen als kenne.

c. Wereldlycke hie vaak word hierdoor het geweten overwel-
digd. Zoogmy het dronas: wat eengewaa teke lweest rijd hie
schen een verlicht hof en een wereldschacht.

d. Het vrees beke van anders die eene lundrige wyheid gebrinken
omgevaas te wotlusten: Waaron wilt gy zondestiny zyn, en
alles wagen waer voor anders en niets wagen? doch o diverse
zeuk, om aardelike linden de waarheid en de lev goet veel te
hebb. — O schamkelyk uir van nadenken.

Zoo ook lieftoerig mensch tegen de tweede tafel van God wet p.
tegen de steen van zijn geweten, afscherm. Hij wel wet dat de toorn
Gods vanden Hemel hier tegen geopenbaard is

4) Een ander te bedriegen in onre handelingen, die in onre be-
dringel. Ke woorden en beloftenissen rusten: Zelf een ledige
Heiden heeft er een graven van, en zal thy die lust ondecht wan-
gelie niet in het geweten. gewaan schijnt worden door het woord
I Thess 1: 6 Dat niemand zeggen. Boven. verfrede noch bedrieg
in zijne handeling: Want de steen is een wet. Ke over alle deze:
God zelve zal zijn de wreker. - en mochtans de vruetheid wordt geklunsterd.

a) door dorst naar gewin: Die lust willen worden vallen in verze-
kingen in den strik, en in vele dwaze en schudelijke begeesth.
heden welke de mensche doen verlinken, in verzeferende gang.
Zet voor zulk een die de gureyheid liefheeft gewin en vordel
en het is zake geweten en God wet worden uitgeofferd: Zulk een
mensch verlinkt in onre gung. -

b) bevoften, en gebrek stop. Zou licht de vru vru geweten en woord Gods:
geweten en armvee in stryd zijne, in die. Meere God met ver-
hoord dan ~~wordt~~ valt de ziel in verzeving: dat gewaad dat begint afte-
den da armvee: doch beter is huregt pijn, dan eening, die onre
geweten pijn. -

c) Dan het voorbet van anderen, die Zonde beschijpel er in leven, die er
op roemen: en langchen met teedere geweten, zoo wordt het geweten
tot hun jagen gebragt, doch het zal met donderende krasht kerrijen. -

5) Het geweten bevalt te herstellen wat men anree, fraa dieg heeft
verloren: Zulk een lust wordt zuwaer en beneemd te rust: doch
eromwege schaante vergeald met die roeping: Zij schenken om
het openbaar te maken, en dan de meere te hebben van be-
dreef of verdrukke: doch wat is grooter Schande in Zonde
te volharder, of ze te belijden en te herstellen: de belagching, te hebbe
van slechte menschen; of eenwig, beschaemd en ver, smaad te
worden door God Engelen, en alle goede menschen: onder de smaad
van menschen, of onder de gersel van twegeweten te leven.

b) van wege armvee Oront een chit bel vordel. Klege te kunnen
weergeven, en nu niet te kunnen: Een ledige beinse, een wereloch
hart, en een bedvedels Conscientie, gaan de kwel in God vor-
deel te zamen. -

c) Ydele voorneemens Stillen het geweten: myne twestand zal vru
dwaer, ik zal in betere twestand komen, of men zal het in het tes-
tament te recht brengen. doch de dord overcompelt een men het weet,
en pleust den nitssteller met ongedane zaken voor God. -
Het weinige dat de rechtvaardige heeft is beter dan de overloed
van vele goddelosen. -

6) Hoe menig een lieftender een ver vordel geweten van wege de
ontucht en onreinheid waarin hij leeft. En het geweten recht
I Cor: vi: 10 dwaalt niet: noch kersesterd noch af god: noch d'vst;

noch ontuchtigen, noch die by mannen liggen, noch choring
noch geerigaarts, noch dronkaard, geen lasteraars geen ~~zand~~
kullen het Storing 2, 4 Gods bevelen... Hebr: 13: 4 Hoer, e. d. s. a.
Overpeules Ziel god oordeelen... noytans deze overwegingen worden

Wesmoor
a door de lusten des vleesch die geene overweging dilige, maar
woetdoven, tot zonde zonde opt kwaad en gevolgen te letten, als
elcus voor Zynen slachtes.

b. anderen willen zich niet met het vallen van goed menschen als
David en Salome dekken, niet overwegende wat brekens des
hatten het hem kostte. dit is een zonde met opgeheven hand Numk
18: 30. - De ziele die eety zal gedaan hebben met opgeheven hand
12; vreedeliking of in broeking, die sonadet deentkeer, en die ziele
zal uitgeroet worden met het midden haer volkes. -

7/ In anderen zonde niet te betreffen. te makende twochten eigen
bv. zonde in gezelschap van andere godlooten, 7 Meeren naem hery
kasteren, de waansheid godt volk of de dienster van godt word ~~hoer~~
belasteren: den spoot het geweten aan gelijck des: 19: 17 steent
gij zult uwen Broeder in uw harte niet haten: gij zult uwen
naasten naastelijck berispen, en zult de zonde in hem niet verchagen
doch het geweten wordt gebonden door

a Woere en banysheid, men vreesst niet den mensch dan god te mis
hagen, men kiest liever godt toorn dan de toorn des menschen: 17
duwen de vryheid van bestroffe niet gebreken als anderen
het duwen om te londegen: 17 duwen te roemen in hunne schande
doch wij zijn beschaamd vantageen orde loeping en eere is. -

b afhankelikeit en nauwe betrekking tot de zensleyende
pe toorn: doch wie is nader den god.

c menschen eigen schuld doet zwijgen en men vreesst zich
zelven te schenden: doch wat men vreesst is zelfs ons medelijen
om te loeren over het verstedene, te wakken voor het wickomene.

8/ Stet niet niet deelen ten behoeve van anderen. Hoe kunde helpe
in is armen zeyt het geweten: doch 7 geweten sonerwt

a in helpe tot de wereld vandaan een Nabals anturrovi zal
ik mijn broed wat en vleesch geven dat ik geslacht heb vorstijne
scheederd en geven aan mannen die ik niet weet van wien
de lijn. -

b vergeloot aan Jerus belovent word al wie geen dal inky

c getrek aan helpe tot Jerus. ofschwan Jerus ~~ten~~ ten van voor
niet loyde zal men dan ^{met} pijn eene schelling voorthen seerly
gen: 7e hoe lief se elken de helpe

g) zydel vermisken vantage de tijt in ijdelheid in ste van loeyen
doorgebraest zal voor tygrieste gebrast werde. zeyt het
geweten. doch.

a doch onwetenschap en ongröveligheid

b Ligt Linné's voorbeeld

c Tinnel's Kegenot, praatjes in sterven en vertelkes
van den duyn

d onopmerksaamheid wat geweten is op het
vervalbed.

c. Hierboven is nog de verlichting, van gods geest; of schoon de verlichting van rede en openbaring sommigen bestaat in een uitnemendethoofde de inwendige verlichting, der geestes is een loren, alles uitnemend het Scheppling. 2 kor IV: 6 Want god die gereyde heeft dat het licht dat de christen is zom schijnen, is de gene die in ure herten gescheenen heeft, om te geven verlichting der kennis dat heethytheid god in het aangezicht Jesu Christi. - Dit zijn de schijnende lichten, het eerste algemeen, de twee laatste het uitnemendste vooral dat van den geest of schoon de zom schijnt velen versmilt. Licht in duisternis, doch die verlichting des geestes doornyt door alles heen, en haer moet men arbeiden om dat licht te verstaan. -

III / Dit licht doornyt tot gehoorzaamheid waartegen 3 menschen lust zich kant. -

En verlicht geweten brengt en verbroekt de verpligtingen op den mensche want 2; predikt de wil gods de hooyste wet. de wil van den koning, de koning geen gezag op aerd kan dit gezag verbroeken; gods steelschoude behoort ons in het eigen geweten, de stem van god van zyn lijer. geweten te hoorde verpligt den mensche. - Het geweten beschonen verbroekt licht doornyt de lief tot gehoorzaamheid ook tegen de vergingen van zyn in wonen beclief, vandaer de stryd in 3 menschen boezem: dan eens wint het geweten, dan eens het bederf, want het is niet een iedel even gemakkelijck, de banden des gewetens te verbroeken. De rodes beval den dood van johan nes, doch hy was bedroef, evenwel om zyn eed avil en degenen die met hem aan zaten. beval hy dat het hwaer gevele ten wint. Zyn eer wegele meer dan de zonde, zyn woord meer dan god woord. Belatus kende Jerus onschuld doch weere van kerkes zomst de mid den mitte hem weg, om zelf het bloed van god zom te storten.

Darius kende Daniels denyd en locht hem van den leeuwens kuil te redder, doch na een dag wort stelen met zyn geweten, twelk hem: zies van klunyd, liet hy hem wepen in des leeuwens kuil. aloeen rinstelore zee breekt de brandende buren der kwade begeeth, kheeten tegen de dier god gezette suke, en als de rut de bedding breekt de riviere overshreit te de peken. en haer stroom wort verovering en dood. of schoon dood en verclief voor ooge. noytans ernst men de zonde in al het paerd in den stryd. -

IV / Joelsteenge van stryd tusschen geweten en bederf. -

algemeene conscrenthe overtingen: dat de ziele haer niet ceet is dat hy niet veilig is, dat hy mislen wedergeborste: zij mislen de kennetkender ruchten: gemete. wel de inwendige vooruften der halygen, doch behoort en niet toe: Omijn ziele slijstert het van binnen, hy hebt gaven. ook de naem dat zij leeft naer op, zist don. hy gaat dood voor een christen doch wee is en hangen in de ren haer steyt. niet tegen haer de zom stem kam men toch zyn haer niet betrouwen. en zyne overplestheit niet behyden, noch een betef. fundament loeken. Die Felix die Agrippen. - Het geweten is gedangen de wil bequille brijgen, doch de kracht tot zonde stant het al op naer tene endelelyck. Wat is de oorzaak dat een mensche of schoon hy zyne fundamente voor de eenwifheid want vint dat hy noytans zyne ydele hooyst niet ongeeft, niet behyden zyn zelfbedry en betere dinge. Loekt

7: Schaanle. Wat zonden dan de menschen wel zeygen in den zybe merkten al mijn leven in dwalingen bedryg geliefs te hebben: Hyce zul len wij hem gelaet en hurre verlichting kunnen draighen: Joh 8: 44

Hoe kunt gij geloven, gij die ce van el konde ontrent / Hoe
kan men Christen zijn. Vredende de Smaad, zoekende meer de goet,
de reputatie dan de ziele behoudenis. O gij die zoo teeder voor
vader scheemate zijt voor menschen zijt, hoe zult gij de vruchtloos
kunnen verdragen die eenmaal van God engelen en menschen
op te gevoopen zal worden: bedekking met leugen moet nimmer
eene bekentenis van uw mis stap is uw schand.

2/ Strede velen vreden die berouwende ziele smerten wel te gepaert gae
met eene nieuwe geboorte: Zij vreden die ontzagelijke verstraffin-
gen, liever althit zijn van een kwalijk getet bee, dan eene nieuwe
vrenken het goed te kunnen laten zotten. -

Vreden uitwendiglych: de vorm van godzaligheid kan zich schutke
naar de omstandigheste om de moerten van gelyc te ontgaem,
doch ware godzaligheid kan het niet ontgaem; doch wan neer
de vreden dwel en van god toorn op het harte lagen, alle die andere
zonden spoedig wijken. -

3/ Woegmoed des harten houdt tot veler verwoesting de waarheid te on-
der. de levenden op eigen doen zijn niet gematikelijk god recht tot
Christus. liever gevaar van verdoemenis dan zelfverloochening: liever
arm eten dan aalmoden van een ander. - Doch wan neer god wel bekint
kunten men de waarde der ziel ziet, het aam wel zig gevaar en iets van
de toekomstige werelde dan zijn de kinde palen spreedig vlyggen
beten in te liden dan dan een wig te toorn.

Bepaalde overtuigingen welke menschen ziele verrijken van zonden
van nalatigheid en bedrijf. Conscientie dwingt om te betrouwen
en te veranderen, doch eigen belang en lust beletten het al. bl.

g/ het geweten proclakt hijs godsdienst en het verborgene gebed in een
Jornicus Keure. men weet het god is de ergent van het gesin welk
door hem bestaat, dat alle regeningen van hem af dalen, dat de vloek
over een broedelwois hijs gerin heuyt; dat de rekening te de groote dag
gedienst zal zijn van wege hijs ne eigene ziele en andere die re
hebben laten sterven mit gebrek aan hijs gerin gebed en verborgene gebed.

De roeping en behoeft is openbaer genoe, doch het licht word ontzigh
a de hejpe tot de werelde verstat de waarheid, en men meent in tyne
donkerke beslooming verschoning genoe te vinden: de werelt valt
stoupe en hande mit zorgen en moerten: god en geweten zullen niet al
tyne heermesde te vrede zijn. de armen waten de kwijt het geestelycke
in het bidden: t gebed verzoette de ar beiden moerten, de wereld, en maekte
he betwetten mindw. -

b de overtuiging van gebrek aangevaten bluscht die guren dit, doch
de dware spotten; van anderen onbduat is niet; - inwe eigene onbe-
kwaamheid vloeit uit het verzeim wort. - Eigenes meer zoekende
eigen dan god seel, gebrokene verdingingen en vlayten. nwege nwe-
gaven niet doen blinken doch wel god is meer dan welsprekenheid. -

c De ware en eigenlycke oot zekke eertel luyt in die ongeregenheid des
hathen. - men smaakt niet de wetheid is in, dat misende zoo wort
zulk als niet woud zal kelyc gemakkelijc nageleten. - Wie is die
daar van day tot day onder zelfverwoedeling leeft van wege de
nalatigheid van zulk een zoud zal kelyc en zote roeping. Indien je
manid het verborgene gebed reyt zoekt het openbaer gebed ziele niet ontvren